

Життя як драма у творчості Артура Міллера

Артур Міллер користується неабиякою популярністю на теренах колишнього СРСР. З 1960-го року театри активно брали до постановок такі твори Артура Міллера, як "Вид з мосту", "Суворе випробування" ("Салемські відьми"), а також найпопулярнішу його п'єсу "Смерть комівояжера". Драму «Смерть комівояжера» адаптували до можливостей кіномистецтва. Вл. Стржельчик, О. Басишвілі, Р. Плятт, Є. Урбанський, Ю. Толубеєв, Д. Баніоніс, Л. Сухаревська, Д. Сагал створили незабутні образи героїв, змальованих великим американським драматургом.

Тогочасних митців у творчості Артура Міллера приваблювали не лише загострено подані соціальні проблеми, на які таким багатим є життя, але й щемлива правда про складності психологічного співжиття людей, заглиблення в не менш складний духовний і душевний стан "маленької людини".

Початок "Великої депресії" та криза 1929-го року спровокували Артура Міллера до написання творів "тяжких часів". "Зараз вважається мало не поганим тоном згадувати про Велику депресію, – зауважував письменник у лекції "Тіні богів", виголошеній ним у 1958 р. – Але незалежно від мене той час став ґрунтом, на якому я навчився твердо стояти... Депресія була для мене як книга". Але справжньою книгою, яка обумовила критичний склад його світосприйняття стало його життя. Вірніше, книга, яку написало його власне життя.

Артур Міллер народився в 1915 р в Нью-Йорку в сім'ї підприємця. Його батьки – Августа й Ісидор – жили дружно. Корінна жителька Нью-Йорка, Августа займалася вихованням синів Керміта й Артура та оберігала сімейне вогнище. Вірним чоловіком був і нащадок польських емігрантів Ісидор, бізнес якого зазнав нищівного удару саме за часів "Великої депресії". Через відсутність коштів юний Міллер не зміг вступити до університету. І це було не одне випробування життям, яке довелося пережити й подолати Артуру Міллеру.

Перше одруження Артура, на Мері Грей Слеттері (1940 р), здавалося, була вдалим. Подружжя прожило разом більше 15 років і виростило двох дітей. Проте врешті-решт шлюб розпався. І ось одного разу на одній із театральних вечірок у Нью-Йорку Міллер побачив кіноактрису та секс-символ Голівуду Мерилін Монро. Поспілкувалися і розійшлися. Так трапляється в житті:

зустрінеш людину, поговориш і забуваєш про неї. Але це був не то випадок. Наступного дня, взявши в режисера Лі Страсберга телефон Мерилін, Артур зателефонував актрисі та призначив побачення. Так розпочався їхній роман, який вони приховували від усіх майже рік.

Весілля Мерилін Монро й Артура Міллера відбулось в червні 1956 р. Спочатку молодята "стригли троянди Гіменей" – влаштовували звані обіди, відвідали Англію, де Лоуренс Олів'є збирався зняти з Монро фільм по твору Н. Каварда "Священний принц". Але, на жаль, і ця історія мала аж ніяк не щасливий кінець

Перша тріщина у відносинах виникла, коли Монро знайшла випадково залишені на столі замітки Міллера. В них він нарікав на те, що Мерилін своєю легковажністю дуже нагадує йому його першу дружину. Мерилін була ображена. У свою чергу, її швидкоплинні та не дуже романи й після весілля зароджувалися миттєво, але Міллер про них до певного часу не підозрював, поки одного разу, повернувшись додому за забутою трубкою, не застав дружину в обіймах французького співака-шансон'є й актора Іва Монтана. Розлучення стало неминучим. Остання дружина Міллера – фотограф Інге Морат.

Можливо, власний сповнений драматизму життєвий досвід Артура Міллера й зумовив глибокий драматизм, а то й трагізм його драматичних творів, що врешті-решт і визначило велику популярність драматургічної спадщини Артура Міллера.

П'єси Артура Міллера, створені з 1943 по 1999 р., визначили місце, яке він займає у світовій драматургії XX століття (а воно, безсумнівно, одне з перших). Його драми обійшли сцени найбільших театрів Америки та Європи; театральні й літературні критики всього світу приділяють творчості Міллера значну увагу, вважаючи його драматургію видатним явищем мистецтва другої половини XX ст.

Артура Міллера майже одразу ж, у середині 1940-х рр., критика охрестила письменником, "чиє бачення світу має соціальний характер"; пізніше ж його стали вважати ледь не батьком американської соціальної драми. Звичайно, привід для цього дав сам драматург, виступивши з цілою низкою п'єс, у яких уперше після творів Кліффорда Одета "Прокинся та співай", "В очікуванні Лефті" й Елмера Райса "Вулична сценка" (ця п'єса, за твердженням самого Міллера, особливо сильно на нього вплинула) дається досить широкий аналіз суспільного життя Америки, зокрема періоду 1930-х рр. Більш того, Артур Міллер створив есе "Про соціальні п'єси" (1955 р.), в якому наголошував, що

"драма, написана для публічних уявлень, повинна бути соціальною", що "її драматургічної метою є радше зображення людини як суспільної тварини, ніж показ індивідуума". Не піддаючи сумніву цю схильність письменника до розгляду найгостріших суспільно-політичних проблем й осмисленню місця людини в суспільстві (сам Міллер у той самий час скептично ставився до можливостей так званого "політичного театру", якого, на його думку, в Америці взагалі не існувало). Та хотів того драматург, чи не бажав, але саме розгляд гострих соціальних проблем рано чи пізно приводить митців і до політичного бачення суті піднятих проблем. В такому сенсі й драми Артура Міллера були складовою політичного життя світу у XX столітті.

Артура Міллера, як вважають дослідники, слід назвати батьком американської аналітичної драми, й у цьому плані він був безпосереднім послідовником таких визначних європейських драматургів, як Генрік Ібсен і Джордж Бернард Шоу (до речі, сам письменник, говорячи про вплив на свою творчість, найчастіше й називав саме ці імена; "театр у стилі Ібсена" Міллер узагалі вважав "пророчим"). Нагадаю, що саме Шоу ще наприкінці XIX століття оголосив, що єдиною правильною формою сучасної драми є драма-дискусія, в якій подія є приводом для обговорення різних назрілих у суспільстві проблем, питань політики, філософії та моралі; там є досить виразна точка зору, яку драматург стверджує всім ходом дії і підсумовує в мові резонерів.

Аналітична драма XX століття теж зіштовхує різні погляди й думки, вона вся побудована на ідейних протиріччях. Але в п'єсах Міллера (за винятком, мабуть, "Суворого випробування") немає резонерів, і автор свою точку зору ретельно приховує, надаючи змогу зробити остаточні висновки глядачеві або читачеві.

Починаючи з однією зі своїх перших п'єс "Золоті роки" (1940) і закінчуючи п'єсою "Зв'язки містера Пітерса" (1999), Міллер постійно демонструє свою прихильність до аналітичної драми. У цій, порівняно невеликій за обсягом п'єсі, дискусія головного героя Херрі Пітерса та його покійного брата Калвіна, що виникає в спогадах героя, займає чи не її половину. І в такому сенсі аналітична драма Артура Міллера є художньо й естетично складовою значного за своїми можливостями явища драматургії XX століття – інтелектуальної драми. А тому ім'я Артура Міллера стоїть в одному ряду не лише з іменами Ібсена та Шоу, але й Жана Жироду та Жана Ануя.

Тематична подібність п'єси некоронованого короля інтелектуальної драми Жана Поля Сартра "В'язні Альтони" (1959) з драмою Артура Міллера

"Випадок у Віші" (1965) – найбільш переконливий доказ саме такого творчого діалогу творців інтелектуальної драми.

Значення драматургії Артура Міллера полягає і в тому, що він соціально-психологічну драму наповнив значним інтелектуальним змістом, модифікувавши тим самим це віддавна існуючий жанр. І тут явно вбачається вплив Юджина О'Ніла, про якого Артур Міллер завжди говорив з пієтетом і з повагою. До речі, сам Артур Міллер в одному зі своїх інтерв'ю заявив, що "драматург, на якого ніщо не впливає, це завжди поганий драматург". І, як вірно підмічено критикою, "важлива спрямованість впливу, його співвідношення з власними творчими устремліннями художника" стали запорукою розквіту його драматургічних знахідок і набутків.

З самого початку свого творчого шляху Артур Міллер постав перед читачем і глядачем як художник, що віртуозно володіє відчуттям трагічного. У вищезгаданому есе "Трагедія і звичайна людина", а також у статті "Природа та людина", опублікованих у 1949 р, письменник торкається цілого ряду аспектів трагедії як драматичного жанру. Зокрема, він розмірковує про причини, за якими жанр трагедії в XX столітті практично зник з літератури, стверджує, що "звичайна людина настільки ж здатна бути об'єктом трагедії у вищому сенсі цього слова, як і королі" (згадаємо, що крилата фраза "ми самі трагедія" була сказана ще в 1921 р О'Нілом, котрий також мріяв про відродження трагедії на сучасній сцені.)

На думку Артура Міллера, трагедія аж ніяк не повинна бути пронизана песимізмом, для неї зовсім не обов'язковий сумний фінал. "Насправді, – пише Міллер, – трагедія передбачає у її автора більше оптимізму, ніж комедія, і її остаточний результат повинен служити зміцненню найбільш райдужних уявлень глядача про тварину, яка називається людиною". В опублікованому інтерв'ю (журнал "Парі ревью") Артур Міллер сказав: "...тільки трагедія й існувала; все ж інше або спроби її створити, або від неї відійти. Але трагедія завжди залишалася наріжним каменем". До часу написання перших статей про трагедію Артур Міллер опублікував дві п'єси: "Всі мої сини" (1947) і "Смерть комівояжера" (1949). Вони можуть бути визначені і як трагедії, і як соціально-сімейні драми з трагічним фіналом. Незважаючи на окремі висловлювання Міллера про те, що в "Смерті комівояжера" сила-силенна комічного, тематика цих п'єс настільки серйозна, що про будь-яку двозначність авторської позиції або частки іронії стосовно зображуваного говорити не доводиться.

І свідченням того є не лише сценічна історія "Смерті комівояжера", але й власна історія життя драматурга. У 1938 р після закінчення університету

Мічигану Артур Міллер стає одним із платних авторів субсидованого конгресом США театрального агентства "Федеральний театральний проект", метою якого було матеріально підтримати талановитих драматургів і забезпечити їх роботою. Цей період відносної стабільності був досить короткий: вже в 1939 р агентство не отримало чергової субсидії від конгресу. Знову довелося братися за випадкову роботу, але писати Міллер тепер не припиняв. Працюючи на радіо, мріяв про велику сцену. Якось він почув від одного знайомого історію про бізнесмена, котрий несподівано розбагатів, але весь час боявся, що його обов'язково пограбують. Перебуваючи у постійному нервовому збудженні, цей бізнесмен, не витримавши психологічний тиск життя, врешті-решт втратив здоровий глузд і покінчив із собою. І ця тема, яка прийшла в творчість Артура Міллера з життя, доповнена власним життєвим досвідом, і стала однією із визначальних для його творчості в цілому.

Література

1. Злобин Г. Современная драматургия США (Критический очерк послевоенного двадцатилетия) / Г. Злобин. — М. : Высшая школа, 1965. — 96 с.
2. История американской литературы : учеб. пособие для студ. фак-тов иностр. яз. пед. ин-тов. Ч. 2. / [под ред. проф. Н. И. Самохвалова]. — М. : Просвещение, 1971. — 320 с.
3. Макуренкова С. А. Башмаки счастья Артура Миллера / С. А. Макуренкова // Современная драматургия. — 1997. — № 1. — С. 142, 181—183.
4. Миллер А. Наплывы времени / А. Миллер ; пер. с англ. С. А. Макуренковой // Современная драматургия. — 1991. — № 1. — С. 240—248.
5. The Reader's Encyclopedia of World Drama / [edited by John Gassner and Edward Quinn]. — New York : Dover Publications, Inc., 2002. — 1040 p.